

פרק ו' – תפילת נשים

אכילתה לפני התפילה

- ◀ כיון שנשים חייבות בתפילה אסורות לאכול קודם התפילה ולכן אשה שרוצה לאכול קודם תפילתה תאמר תחילה תפילה קצרה הכוללת שבח, בקשה והודאה (כגון ברכת התורה), שבוה יוצאת יד"ח תפילה (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ד סי' כ"ח ג', ושו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד סי' ק"א אות ב') וטוב שתאמר תחילה גם פרשה ראשונה של ק"ש (ספר "הליכות בת ישראל" פרק ב' הערה י' בשם הגר"ש **אוייערבך** זצ"ל), ולאחר מכן תאכל, ויכולה לנהוג כן אף אם בדעתה אח"כ להתפלל כל תפילת שחרית (**אגור"מ** שם).
- ◀ נשים שמרגישות צורך לאכול משהו בבוקר יכולות לומר בקשה קצרה ולאכול קודם התפילה, ואפילו יש להן צורך לאכול ארוחה רגילה יכולות לאכול ג"כ פת ואח"כ להתפלל.

התעסקות בצרכי הבית

- ◀ לכתחילה אין לאשה להתעסק בעבודות הבית כגון כביסה, בישול, ניקוי לפני שתתפלל שחרית. אבל מותר לה להתעסק בצרכי ילדיה ואף לבשל ולכבס אם יש צורך קודם התפילה כיון שזה צורך מצוה ("שיח תפילה" שער י"ח).
- ◀ הפעלת מכונת כביסה מותרת קודם התפילה כי אין זה לוקח זמן ולא נחשב להתעסקות בצרכיו (שם).

להכין אוכל לבעלה

- ◀ אשה שצריכה להתפלל תפילת שחרית ולא הספיקה להתפלל עד ששב בעלה מתפילתו, אם רוצה הבעל לאכול מיד, תכין לו את ארוחתו, ואינה צריכה לומר קודם לכן אפילו בקשה קצרה, הואיל והיא משועבדת בזה לבעלה ("הליכות שלמה" פרק ב' סעיף ו').

ברכת על נט"י

- ◀ נשים נוהגות לברך בבוקר "על נטילת ידיים" גם אם אינן מתפללות.

ברכת התורה

- ◀ נשים מברכות ברכת התורה (**שו"ע**, או"ח מ"ז י"ד) י"מ הטעם משום דחייבות ללמוד הדינים שלהן (**הב"י ומג"א**), ולפ"ז יכולות להוציא את האיש. ויש סוברים הטעם כמו שמברכות על כל מ"ע שה"ז (**הגר"א** שם), ולפ"ז אין יכולות להוציא את האיש ("ביאור הלכה" שם). ואשה המסופקת אם ברכה לא תחזור לברך. (**שע"ת** שם ס"ק א', ו**ברכ"י** ס"ק ח').

ברכות השחר

- ◀ נשים מברכות ברכות השחר (**משנ"ב** סי' ע" ס"ק ב', וע"ע "ערוך השולחן" סי' ע" ס"ק א').

"לעולם יהא אדם"

- ◀ כדאי שנשים יוסיפו גם "לעולם יהא אדם" וגוי עד הקרבנות, אם יש להן זמן, מכיון שהם ענייני תפילה ורחמים (שו"ת "שבט הלוי" ח"ו סי' י"ב).

אמירת הקרבנות

- ◀ נשים צריכות לומר פרשת הקרבנות כמו אנשים ("ביאור הלכה" סי' מ"ז סעיף י"ד, ד"ה נשים), ואינן נוהגות לאומרם (עי' "מור וקציעה" סי' מ"ז שתמה על ה"אגור", ועי' "תהלה לדוד" שם ס"ק ט', ובפמ"ג שם א"א ס"ק י"ד, וע"ע "קובץ תשובות" להגרי"ש אלישיב זצ"ל (ח"א סי' שצריכות לומר פרשת התמיד).

פרק ו' – תפילת נשים

פסוקי דזמרה

◀ י"א שנשים חייבות לומר פסוקי דזמרה וברכת "ברוך שאמר" לפנייהם ו"ישתבח" אחריהם (**משנ"ב** ס' ע' ס"ק ב' שהוכיח כן מדברי הגר"א. וע"ע **שעה"צ** שם בשם "שו"ע הרב" שזהו רק רשות. וע"ע "**שבט הלוי**" שם), ולכל הפחות "ברוך שאמר", "אשרי", "ישתבח" (**הגרי"ש אלישיב** זצ"ל).

ברכות קריאת שמע

◀ נשים פטורות מלברך את הברכות שלפני קריאת שמע בשחרית וערבית (**משנ"ב** ס' ע' ס"ק ב', דכמו שפטורות מק"ש שהוא מ"ע שהז"ג, כמו כן פטורות מן הברכות). ומ"מ יכולות הנשים מבנות אשכנז לברך אם רוצות (**משנ"ב** ס' ע' ס"ק ב', עפ"י הרמ"א ס' י"ז סע' ב'), והמנהג שגם בנות ספרד מברכות ("כף החיים" ס' ע' ס"ק א').

קריאת שמע

◀ נשים פטורות מקריאת שמע מפני שהיא מ"ע שהז"ג, ונכון הוא ללמדן שיקבלו עליהן עול מלכות שמים ותאמרנה לפחות פסוק ראשון של קריאת שמע (**שו"ע ורמ"א** ס' ע' א', ו**משנ"ב** שם, וכן **משנ"ב** ס' ק"ו ס"ק ד'), ביחד עם "ברוך שם וגו'" (**פמ"ג** א"א סוס"ק א').

"קל מלך נאמן"

◀ גם נשים יוסיפו "קל מלך נאמן" לפני אמירת ק"ש אף שיש להם יותר מרמ"ח איברים (שו"ת "**מנחת אלעזר**" ח"ב ס' כ"ח) וכן כשעושים מי שבירך לאשה חולה אומרים לרמ"ח איבריה (שו"ת "**האלף לך שלמה**" ס' ק"כ). אולם ברוב הסידורים הנוסח לכל איבריה ולכל גידיה.

ברכת "אמת ויציב" ו"אמת ואמונה"

◀ אשה חייבת במצות זכירת יציאת מצרים כיון שחיובה ביום ובלילה (**משנ"ב** ס' ע' ס"ק ב' והוי מ"ע שאין הז"ג, ודלא כ"**שאגת אריה**" סימן י"ג, שכתב שזהו ב' מצוות נפרדות, וממילא הוי ז"ג ונשים פטורות), ולכן חייבת בשחרית לומר ברכת "אמת ויציב" דתקנו לאומרו כדי לזכור יציאת מצרים (**משנ"ב** שם בשם **מג"א**, וע' "**חיי אדם**" כלל כ"א ס"ק י"ז דאף שכבר הזכיר יציאת מצרים בפרשת ציצית, תיקנו אנשי כנה"ג ברכה על הגאולה) וכן חייבות לסמוך גאולה לתפילה היות שהן חייבות ג"כ בתפילה, ממילא צריכות לסמוך גאולה לתפילה (**משנ"ב** שם).
וכן צריכות לומר הברכות "אמת ואמונה" וכן "השכיבנו" בערבית (**משנ"ב** שם ו**בשעה"צ** ס"ק ג' ועי' "**הליכות שלמה**" פרק י"ג ס"ק י"ח).

הזכרת יציאת מצרים

◀ אשה שאינה מתפללת כלל יכולה לומר ברכות ק"ש שלאחריה בפני עצמן כדי לקיים מצות זכירת יציאת מצרים. אמנם לא נהגו לומר ברכות ק"ש בפני עצמן (ספר "**אשי ישראל**" פרק ז' סע' י"ג, ואפשר משום שסמכו על ה**שאג"א** ס' י"ב מובא **במשנ"ב** שם, שנשים פטורות מהזכרת יציאת מצרים).

תפילת שחרית, מנחה ומעריב

◀ חייבות להתפלל תפילת שמו"ע שחרית ומנחה (**שו"ע** סימן ק"ו ס"ב), אע"פ שאשה פטורה ממ"ע שהז"ג בכל זאת בתפילת שחרית ומנחה חייבת כמו אנשים הואיל ותפילה היא בקשת רחמים (**משנ"ב** ס"ק ד'), בין בימות החול ובין בשבתות וימים טובים (**צל"ח**

פרק ו' – תפילת נשים

ברכות כ"ו. שלא חילקו בין התפילות. ותפילת מעריב הנשים לא קיבלו עליהן ורוב הנשים אינן מתפללות (משנ"ב שם), ובכל זאת אשרי האשה שיכולה להיזהר בתפילת מעריב (ע) רבינו יונה ב"אגרת התשובה", הדרש השלישי סעי' ע"ט, "ערוך השולחן" סי' ק"ו סעי' ז', ו"כף החיים" סי' רצ"ט אות ס"ב).

סיכום תפילת הנשים המחויבות

◀ ברכות התורה, ברכות השחר, פרשת התמיד, "ברוך שאמר", "אשרי", "ישתבח", "אמת ויציב", שמו"ע (משנ"ב כנ"ל, "קובץ תשובות" להגרי"ש אלישיב זצ"ל ח"א).

סדר עדיפות בתפילה

◀ אשה שאין באפשרותה להתפלל כל התפילה כסדרה, סדר העדיפות הוא: תפילה קצרה הכוללת שבח בקשה והודאה, תפילת שמונה עשרה, ברכת אמת ויציב, ויסמיכו ברכת הגאולה לתפילת שמו"ע. ברכות השחר, ברכת התורה, פסוקי דזמרה (דהיינו "ברוך שאמר", "אשרי", "ישתבח"), פסוק ראשון של ק"ש וברוך שם וכו'. פסוקי דזמרה בשלימותו, ג' פרשיות של קריאת שמע עם ברכותיה (ספר "אשי ישראל", פרק ז', סעי' י"ח).

מטופלת בילדיה

◀ אשה הטרודה ומטופלת בגידול ילדיה הקטנים תאמר תפילה קצרה הכוללת שבח בקשה והודאה ("שיחות החפץ חיים" ח"א אות כ"ז, ושו"ת "מחזה אליהו" סי' י"ט ס"ק י"ד, בשם ה"חזון איש" כיון שהיא טרודה ואין דעתה מיושבת עליה, וכמבואר בשו"ע סי' צ"ח ב', ובצירוף דעת המג"א סימן ק"ו, שמעיקר הדין יוצאת עם בקשה בעלמא, וע"ע ספר "הליכות בת ישראל" פרק ב' ס"ק ב' בשם הגר"י קמינצקי זצ"ל שנשים פטורות משום שהיו כמשמשי חולה שפטורים מתפילה).

עד מתי יכולה להתפלל

◀ אשה המטופלת בילדיה מותר לה להתפלל אחר עבור זמן התפילה, עד לפני חצות היום (דהיו כאנוסים להתפלל בזמנה, ועכ"פ במצות תפילה יצאו כמבואר בשו"ע, או"ח סי' פ"ט סעי' א', שו"ת "מחזה אליהו" סי' י"ט ס"ק י"ד).

תפילה קצרה

◀ הני נשים שא"א להן להתפלל תפילת שמונה עשרה או שמנהגן מביתן להקל בשאלת תפילת נשים י"ל דסגי בתפילה קצרה (לצאת דעת הרמב"ם, פ"א הל' תפילה ה"ב, שיוצאים ידי חובת תפילה ע"י אמירת שבח, בקשה והודאה), הוא דוקא ע"י ברכות או תפילה שיש בהן שבח בתחילתן, והודאה בסופן, וע"י שמברכים ברכת התורה בכוונה לצאת ידי מצות תפילה יתקיים חיובם שפיר, שיש בה שבח בתחילתה "אקב"ו לעסוק בדברי תורה", תפילה באמצעותה "והערב נא וכו'", ושבח בסופה דהיינו "בא"י המלמד תורה לעמו ישראל". וכן עפ"י ברכת המזון יוצאות אם מתכוונות למצות תפילה לדעת הרמב"ם שסבר עיקר תפילה דאורייתא (שו"ת "מחזה אליהו" סי' י"ט ס"ק ט"ו).

תפילה בשעת עבודה

◀ אשה שלא הספיקה להתפלל לפני שהלכה לעבודה, אסור לה להתפלל בזמן העבודה, שהיא גוזלת את בעל הבית (ואם היא מורה, גוזלת לתלמידות ולהורים שלהם), שאסור להתעסק באותו זמן בדברים פרטיים, אפילו הוא דבר מצוה. והר"ז מצוה הבאה בעבירה, ומוטב שלא להתפלל כלל, מלהתפלל באיסור.

פרק ו' – תפילת נשים

אמנם אם יש זמן פנוי באמצע העבודה, שבין כך יושבת בטל, ואין לה מה לעשות, אם באמת לא מפריעה לעבודה כלל יכולה להתפלל באופן שיכולה להפסיק כשצריכה שוב לעבוד, כגון ברכות השחר ופסוקי דזמרה, אבל לא שמו"ע, וברגע שצריכה לטפל שוב בעבודתה, תפסיק להתפלל עי' "שיח תפילה" סוף שער י"ח).

נזכרה באמצע שכבר התפללה

◀ התחילה להתפלל והיה ברור לה שעדיין לא התפללה ובאמצע תפילתה נזכרה שכבר התפללה, חייבת להפסיק מלהתפלל אפילו באמצע ברכה (שו"ע סי' ק"ז א', דא"א להתפלל חצי חובה וחצי נדבה), אבל אם היתה מסופקת אם התפללה והתחילה בתנאי, ונזכרה באמצע שהתפללה יכולה להמשיך להתפלל לשם נדבה כיון שהתחילה על תנאי (משנ"ב שם).

תפילת מוסף

◀ נחלקו הפוסקים אם הנשים חייבות בתפילת מוסף (משנ"ב שם) ואף הסוברים דפטורות, רשאיות הן להתפלל (צל"ח שם, וכתב דאפילו לדעת השו"ע דנשים לא מברכות על מ"ע שהז"ג, יכולות להתפלל, וכן המנהג, וכ"כ "כף החיים" סי' רפ"ו סעיף ז', ושו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' י"ב).

אמירת הלל

◀ נשים פטורות מאמירת הלל מלבד ההלל שבהגדה של פסח, ומ"מ בנות אשכנז רשאיות לאומרו בברכה ("ביאור הלכה" סי' תכ"ב סעי' ב', ד"ה הלל ומשנ"ב סי' תע"ט ס"ק ט"ו).

שכחה להתפלל מנחה בע"ש או קיבלה שבת לפני מנחה

◀ אשה ששכחה להתפלל מנחה או קיבלה שבת בהדלקת נרות ועדיין לא התפללה מנחה תתפלל מעריב פעמיים (עי' משנ"ב סי' רס"ג ס"ק מ"ג) ואם לא רגילה להתפלל מעריב, אינה יכולה להשלים המנחה מחר בשחרית, וכן א"א להתפלל רק שמו"ע אחד במעריב לשם תשלומין של מנחה כיון דלא שייך תפילת תשלומין רק לאחר תפילה חיובית (הגרש"ז אויערבך זצ"ל), ולכן בכה"ג צריכה להתפלל פעמיים מעריב אם אפשר בכדי שתוכל להשלים תפילת מנחה (עי' ספר "אשי ישראל" פרק ל' ס"ק מ"ח, ופרק ל"ו ס"ק ט"ו, ושש"כ פרק מ"ג ס"ק ק"י, וספר "הליכות בת ישראל" פרק ב' ס"ק נ').

אשה ששכחה להתפלל מעריב

◀ אשה הנוהגת להתפלל מעריב בקביעות ושכחה להתפלל, מסתבר שאינה צריכה להשלים בשחרית, אבל מותרת להחמיר על עצמה ולהשלים ("הליכות שלמה" פרק י"ג, סעיף י"ד).

שכחה "יעלה ויבוא" בחוה"מ

◀ וכמו כן אם שכחה "יעלה ויבוא" בחוה"מ, אף אם אינה רגילה תמיד להתפלל, חוזרת ומתפללת שנית (שם ס"ק נ"א).

אשה - להיות שומרת

◀ אשה האוכלת ארוחת ערב עם בעלה, אינה מועילה לשמור את בעלה ולהזכירו להתפלל מעריב, כשם שהאיש האוכל אין שמירתו מועילה (ואף שאינה חייבת בתפילת מעריב, ונמצא שאינה עסוקה בדבר שאסור לה, מ"מ לענין שמירה אין זה מועיל משום

פרק ו' – תפילת נשים

דאכילה או לימוד משכיחים לאדם את תפקידו להזכיר ("הליכות שלמה" פרק ב' סעיף י"ד).

קריאת שמע על המטה וברכת המפיל

◀ נשים קוראות קריאת שמע שעל המטה ומברכות ברכת המפיל כאנשים (שעה"צ סי' רל"ט ס"ק ט"ז, עפ"י הפמ"ג והאליה רבה, ודלא כהמג"א שפותרתן משום הזמן גרמא, עי' "ערוך השולחן" שם סעיף ו', רוב הנשים שלנו נזהרות בברכת המפיל וע"ע "כף החיים" ס"ק ג').

תפילת הדרך

◀ נשים חייבות בתפילת הדרך כמו אנשים (שו"ת "לבושי מרדכי" מה"ת יו"ד סי' ל"ה).

חיוב הבדלה

◀ אשה לכתחילה תשמע הבדלה מן האיש המבדיל, ועם כל זאת אם היא מתפללת מעריב עליה לומר "אתה חוננתנו".
ואם אין לה מי שיוציאה ידיה הבדלה (ואפילו יש שם איש שכבר יצא לעצמו הבדלה, לא יוציאה) תבדיל לעצמה ותשתה מן היין כדי שלא לבטל מצות הבדלה. (משנ"ב סי' רצ"ו סוס"ק ל"ה ובשעה"צ ס"ק ל"ד שש"כ פרק נ"ח ט"ז), וגם יכולה לברך על הבשמים והנר (עי' "ביאור הלכה" ד"ה לא יבדילו, וכוונתו רק לפי שיטת השו"ע שאינה מברכת על מ"ע שהז"ג, בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

קידוש לבנה

◀ נשים פטורות מלקדש את הלבנה משום שהוא מ"ע שהז"ג (משנ"ב סי' ק"ו ס"ק ד', וסי' תכ"ו ס"ק א', ועי' הגהת "חכמת שלמה" שם, שתמה דלכ' אין זה תלוי בזמן רק שלאחר אמצע החודש אין כאן הגדלת הלבנה שאפשר לברך עליו. וע"ע שו"ת אגור"מ חו"מ ח"ב סי' מ"ז ב' מש"כ בזה. וע"ע שו"ת "האלף לך שלמה" סי' קצ"ג, ובשו"ת "מהרי"ל דיסקין" קו"א סי' ה', כ"ו).